

גבולות היחידה: פרק כ"א פסוקים כ"ב-ל"ד

נושא היחידה: כריתת ברית בין אברהם ואבימלך

כתבה: יעל דאר

מספר שיעורים: 1

כללי:

ביחידה זו נלמד על ברית שכרתו ביניהם אברהם ואבימלך. יוזם הברית הוא אבימלך, שראה את גדולתו של אברהם. גדולה זו תהיה המוקד הראשון של השיעור. המוקד השני יהיה דרישת היושר של אברהם. כריתת הברית תוכל לצאת אל הפועל רק אם אבימלך יוכיח שידי נקיות.

פתיחה:

נאמר: אברהם היה איש גדול ומכובד בארץ כנען. תושבי הארץ הכירו אותו בזכות כמה דברים.

נשאל: בזכות אילו אירועים הכירו את אברהם? נשמע את תשובות הילדים, ונסכם.

- ניצחונו במלחמת המלכים
 - לידת בנו בגיל מאוחר
 - הצלת שרה בבתי המלכים
 - אברהם הלך ממקום למקום בארץ וקרא בשם ה'. בחלק מהמקומות, אף בנה מזבחות.
- נאמר: בפרק שלנו נלמד על אדם מכובד אחר, שרצה לכרות ברית עם אברהם בזכות גדולתו.

לימוד הפסוקים:

נקרא את פסוקים כ"ב-כ"ג: אבימלך רואה את הצלחתו של אברהם הגר בארצו, ומציע לו לכרות עמו ברית, לי ולניני (=בני) ולנכדי, "כחסד אשר עשיתי עמך – תעשה עמדי". אני מרשה לך לגור בארץ שלי, היכן שתרצה, ואני מבקש כריתת ברית.

אברהם מסכים: "אנכי אשבע", אך מתנה את כריתת הברית ביושר מצדו של אבימלך. כאן התורה מספרת לנו ב'הבטה לאחור' על מקרה שקרה לפני שאבימלך יזם את כריתת הברית. נשאל: מהו המקרה? נקרא את פסוק כ"ה. מתברר שעבדי אבימלך גזלו מאברהם באר שחפר. צריך להסביר שחפירת בארות הייתה פרויקט אדיר, עבודה רבה והימור גדול – ששם יימצאו מים. גזלת באר כזו היא גזלה חמורה מאוד.

אברהם מתנה את כריתת הברית ביחסים של יושר בינו ובין אבימלך. איך יוכל לכרות ברית עם מי שעבדיו גוזלים את בארותיו?

כאן מתפתחת שיחה בין המשתתפים במפגש. נשאל: מי המשתתפים? אברהם, אבימלך ופיכול – שר צבאו של אבימלך.

השיחה מובאת בקיצור נמרץ בפסוק כ"ו, ואנו ננסה לברר מי אמר למי כל אחד מהמשפטים.

נבקש מהילדים לחלק את הפסוק לשלושה חלקים¹, ונכתוב על הלוח:

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ--לֹא יַדְעֵתִי, מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה;

וְגַם-אֶתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי,

¹ המילה "וגם" החוזרת על עצמה פעמיים, עוזרת לנו לפרק את הפסוק.

וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי--בְּלִילֵי הַיּוֹם.

כאמור, יש שלושה משתתפים באפיזודה הזאת. אברהם כבר הוכיח את אבימלך קודם על הבאר שגזלו עבדיו מאברהם. לפי הכתוב, אבימלך פותח בדברים. אל מי הוא מדבר? ההיגיון אומר שהוא עונה לאברהם. נכתוב בשורת המשפט: אבימלך לאברהם.

נשאל: מי אומר את המשפט השני? ייתכן שגם אותו אומר אבימלך. אך אל מי הוא פונה? הרי כבר אמר לאברהם שלא ידע על גזלת הבארות. מי היה יכול לספר לו על כך ולא סיפר? פיכול. נכתוב בסיום המשפט: אבימלך לפיכול. נשאל: ומי אמר את המשפט השלישי? מי עוד לא שמע על גזלת הבארות עד ליום כריתת הברית? נשאר רק אחד – והוא פיכול.² מראה הלוח יהיה כך:

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ--לֹא יָדַעְתִּי, מִי עָשָׂה אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה; - אבימלך לאברהם

וְגַם-אַתָּה לֹא-הִגַּדְתָּ לִּי, - אבימלך לפיכול

וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי--בְּלִילֵי הַיּוֹם. - פיכול לאברהם ולאבימלך.

אי הידיעה על הגזל מאפשרת את כריתת הברית. מתברר שאין כאן בעיית אמון ויושר, כי המלך פשוט לא ידע על כך, וגם שר צבאו לא. אם כך, הדרך סלולה לכריתת הברית.³ אברהם מציב שבע כבשים בצד, כדי שיהיו מעין עדות לכך שהוא זה שחפר את הבאר, כדי לסמל את השבועה שנשבעו שניהם. יש כאן משחק מילים בין: שבע כבשים, באר שבע, שבועה.

אבימלך ופיכול חוזרים למקומם בארץ פלישתים, בעיר גרר. אברהם נשאר בבאר שבע, 'שהיא בארץ פלישתים בנחל גרר' (רמב"ן, פס' ל"ב). את העובדה שמלך נכבד כאבימלך בא לכרות ברית אתו, מנצל אברהם מיד לקריאה מחודשת בשם ה'. כיצד?

נקרא את פסוקים ל"ג-ל"ד: אברהם נוטע אשל - מקים מקום לאכסניית אורחים. בין אם נקבל את הדעה שנטע עצי פרי לרווחת האורחים, ובין אם נקבל את הדעה שבנה פונדק לאורחים (רש"י, ל"ג), נראה שהוא ממשיך במצוות הכנסת האורחים, אך לא מסתפק בכך. רש"י מביא את המדרש, שלפיו, כאשר היה נותן לאורחיו לאכול, היה מלמד אותם לברך ברכת המזון: "על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים, אומר להם: 'ברכו למי שאכלתם משלו. סבורים אתם שמשלי אכלתם? משל מי שאמר והיה העולם אכלתם'."

הצעות להמחשה:

ניתן להראות את באר אברהם בתמונה. באר זו נמצאת בעיר באר שבע, ומזוהה כבאר שחפר אברהם.

² זהו פירוש הפסוק על פי דברי הנצי"ב. אפשר גם לפרש את הפסוק בצורה אחרת, שהכול זה דברי אבימלך - "לא ידעתי מי עשה, לא סיפרת לי, ועד היום בכלל לא ידעתי שזה קרה".

³ חשוב לציין שכנראה שיש כאן היתממות מצדו של אבימלך, כי בתקופה העתיקה, מציאת באר לא הייתה דבר של מה בכך, וקצת קשה האמירה של אבימלך שכלל לא ידע על הבאר. מכל מקום, ניכרת פה גדולת נפשו של אברהם שרודף אחר השלום ומסכים לכריתת הברית, כמובן לא לפני שיהיה ברור שהבאר שלו.

התמונה לקוחה מוויקיפדיה.

ניתן גם להראות בארות נוספות שנחפרו בארץ, כדי להמחיש את העומק ואת קושי החפירה. ישנן תמונות רבות ברשת.

מסרים והפנמה:

- אברהם הוא אדם מוכר ומכובד בארץ כנען, בזכות הניסים שנעשו לו.
- אברהם מתנה כריתת ברית ביושר. כל מערכת יחסים צריכה להיות מושתתת על יושר.
- אברהם קורא בשם ה' בכל מקום שאליו הוא מגיע.

סיכום וסיום:

לסיכום השיעור, נביא דף עם שישה משפטים שצריך לסדר אותם לפי הסדר. נזכיר כי דיברנו על 'הבטה לאחור'. בפרק מוזכר אירוע שקרה לפני 'זמן הפרק', והוא קרה קודם. במשימה זו אנו רוצים לבדוק את ההבנה של הילדים ברצף האירועים. (סדר האירועים הוא: 2,3,1,4,6,5) (משמאל לימין)⁴

כתבו ליד כל משפט את המספר שלו לפי הסדר שבו קרו הדברים. שימו לב – לא הכל מספר בפרק שלמדנו.

- _____ עבדי אברהם חפרו באר.
- _____ עבדי אבימלך גזלו את הבאר.
- _____ אבימלך מזמין את אברהם לגור בגרר.
- _____ אבימלך רוצה לכרת ברית עם אברהם.
- _____ אברהם ואבימלך כותבים ברית.
- _____ אברהם מוכיח את אבימלך על גזלת הבאר.

הרחבות:

- ניתן לעיין בערך "באר מים" בוויקיפדיה, להבנת המושג באר. יש באתר גם תמונות רבות מבארות ברחבי הארץ.
- דף עבודה על עץ האשל והכנסת האורחים, נמצא בנספח למהלך ההוראה.

⁴ אבימלך הזמין את אברהם לגור בגרר – על כך מסופר בפרק כ', אך יש שני סיפורים המסופרים בין פרק כ' לפסוקים שלנו.